

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

نظریه‌های طراحی شهری؛

(با تأکید بر برخی از نظریه‌های کاربردی در ایران)

تألیف:

دکتر سینا رزاقی اصل

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

مهندس فاطمه جم

سرشناسنامه	: رزاقی اصل، سینا، ۱۳۶۱-
عنوان و نام پدید آور	: نظریه‌های طراحی شهری (با تأکید بر برخی از نظریه‌های کاربردی)
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: د، ۱۴۰ ص: مصور، جدول.
شابک	: 978-600-6594-33-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شهرسازی - طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	: شهرسازی - ایران - طرح و برنامه‌ریزی
شناسه افزوده	: جم، فاطمه، ۱۳۶۵-
شناسه افزوده	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ن ۴ / ر ۹۰۳۱ NA
رده بندی دیویی	: ۷۱۱/۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۲۱۱۷۰



دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

عنوان	: نظریه‌های طراحی شهری؛ (با تأکید بر برخی از نظریه‌های کاربردی در ایران)
تألیف	: دکتر سینا رزاقی اصل، عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، مهندس فاطمه جم
ویراستار ادبی	: دکتر یداله بهمنی
نوبت چاپ	: اول - پاییز ۱۳۹۳
انتشارات	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
لیتوگرافی	: فرانقش
چاپ	: مقدم
طراح جلد	: مهندس فاطمه جم
ناظر چاپ	: محمد معتمدی نژاد
کارشناس چاپ و صفحه‌آرا	: نیره فیروزی
کارشناسان	: طاهره کیا/ علی رضایی اهوآوئی
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
قیمت	: ۸,۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۳۳-۰
	ISBN: 978-600-6594-33-0

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفین و مترجمین و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی محفوظ است.

نشانی: تهران، لویزان - کد پستی ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸ - صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵ - تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۲۲۹۷۰۰۶۰.

نمبر: ۲۲۹۷۰۰۷۰، پست الکترونیکی: Publish@srutu.edu، وب سایت: http://Publish.srttu.edu

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ت	قدردانی
ج	مقدمه
۱	فصل اول: دلایل انتخاب نظریه‌ها
۹	فصل دوم: نظریه‌های کاربردی طراحی شهری در ایران
۱۱	بخش اول: نظریه‌های پایه
۱۳	«تئوری یک پارچه طراحی شهری»
۲۱	«نوشهرگرایی»
۳۱	«طراحی شهری پست‌مدرن»
۴۳	بخش دوم: فضاهای شهری و مکان‌های عمومی
۴۵	«مدل مکان، مکان‌سازی»
۵۵	«مکان سوم»
۶۱	«ساختارمندکردن مکان‌ها»
۷۱	«شهرسازی روزمره»
۷۷	«شهر کلاژ»
۸۳	بخش سوم: اقتصاد شهری
۸۵	«تئوری اقتصاد سیاسی فضائی»
۹۳	بخش چهارم: اکولوژی و توسعه پایدار
۹۵	«روستا شهر»
۱۰۳	«شهرسازی منظر»
۱۱۱	«طراحی شهری عمودی»
۱۲۱	«شهرسازی اکولوژیک»
۱۳۱	کلام پایانی

تشکر و قدردانی

قبل از هر چیز مایلیم از زحمات آقای دکتر مصطفی بهزادفر که در بسیاری موارد، عملاً مؤلفان را در نگارش این کتاب حمایت و ترغیب نمودند، مراتب تشکر خود را اعلام نماییم. نیز مایلیم از حمایت آقای دکتر سعید علیایی، معاونت محترم پژوهشی دانشگاه و آقای دکتر فرامرز آشنای قاسمی، مدیریت محترم انتشارات دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، قدردانی کنیم که مسیر را جهت چاپ کتاب با شمارگان درخور توجه هموار نمودند.

این نوشتار که نتیجه‌ی حدود چهار سال پژوهش و تدریس در حوزه‌ی طراحی شهری است با همکاری آقایان حمیدرضا روضاتی و رضا سلیمانی و خانم‌ها متین خاتمی و نیکو زیبایی که مؤلفان را در آماده‌سازی و ویرایش ادبی کتاب یاری رساندند، شکل گرفته‌است، بدین‌وسیله از همگی آن‌ها کمال تشکر را داریم. هم‌چنین از جناب آقای محمد معتمدی‌نژاد نیز که زحمت مراحل چاپ کتاب بر عهده ایشان بود، سپاسگزاری می‌شود. برای آماده‌سازی این کتاب از تمامی امکانات انتشارات دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی استفاده شده است.

مقدمه

بیش از نیم قرن از پیدایش حرفه - دانش طراحی شهری در جهان می‌گذرد. این رشته در طی این دوره بالاخص دو دهه‌ی گذشته از رشدی چشمگیر در حوزه‌ی مبانی نظری و عرصه‌های حرفه‌ای برخوردار بوده است. به گونه‌ای که تنها با جستجوی واژه‌ی "طراحی شهری"^۱ در سایت گوگل^۲، در حدود دویست و بیست میلیون نمایه‌ی مختلف و بیش از دو میلیون نشر مختلف اعم از کتب و مقالات علمی ظاهر می‌شود. امروزه جایگاه رشته‌ی طراحی شهری در میان جوامع انسانی تبیین شده و حکومت‌های دولتی و محلی آگاهی کم و بیش روشنی در زمینه‌ی مبانی و حوزه‌های فعالیت آن دارند. حکومت‌ها تمایل زیادی به توسعه‌ی آموزشی و حرفه‌ای این زمینه‌ی تخصصی بروز داده و بسترهای رشد هرچه بیشتر آن را فراهم می‌نمایند.

وضعیت فعلی طراحی شهری به زعم متیو کارمونا و استیو تیزدل در کتاب "خوانش مفاهیم طراحی شهری" بر بدنه‌ی عظیم و رو به رشد از نوشته‌های نظریه‌پردازان در متون کلاسیک دهه‌ی ۱۹۶۰ میلادی به بعد بنا شده که این کتاب در صدد تکرار آن‌ها نیست. اتخاذ رویکرد کاربردی و در عین حال کل‌نگر، کمک کرد تا در این کتاب بر حوزه‌های پراهمیت و بعضاً جا افتاده از ادبیات حرفه‌ای - دانشی طراحی شهری در ایران تأکید شود.

"نظریه‌های طراحی شهری؛ با تأکید بر برخی از نظریه‌های کاربردی در ایران" با دو هدف تألیف شده است. اول ضرورت آموزشی و تأمین منبعی کاربردی جهت استفاده دانشجویان طراحی شهری است تا بدین وسیله با برخی از مهم‌ترین نظریه‌های مطرح شده در زمینه‌ی طراحی شهری آشنا شوند. این هدف هم‌سو با محتوای آموزشی موجود در برنامه‌ی رشته‌ی کارشناسی ارشد طراحی شهری نیز می‌باشد. هدف دوم که مهمتر است وجود نوعی خلأ و بی‌توجهی در زمینه‌ی وجود ارتباط مناسب میان نیازمندی‌های حوزه‌ی حرفه‌ای طراحی شهری در ایران با زمینه‌های تئوریک موجود بین‌المللی می‌باشد. تجربیات مؤلفان در حوزه‌های حرفه‌ای طراحی شهری نشان می‌دهد که غالب پروژه‌های طراحی شهری انجام یافته و در حال انجام در سطح کشور فارغ از بهره‌برداری مناسب از نتایج و رهنمودهای نظریه‌های معتبر بین‌المللی و برپایه نوعی کثرت‌گرایی تجربی^۳ که ماحصل بخشی از نظام آموزشی و نیز خواسته‌های کارفرمایان می‌باشد، شکل می‌گیرد. مطابق این نگاه که در آن تفکر "معمار" به جای "برنامه‌ریز و طراح شهری" رواج دارد، طراحی شهری عمدتاً تحت تأثیر چشم‌اندازها و بینش شخصی افراد و مشاوران است. قدرت تخیل ذهنی غیرقابل انکار معماران همواره بر ضوابط و الگوهای بی‌حاصل طراحان شهری تفوق و تسلط داشته و در نتیجه

1. Urban Design

2. Google

3. Experimental Pluralism

غالب طراحان شهری خود را محصور در شرایط و محدودیت‌های مورد نظر کارفرما دیده و بی‌توجه به این‌که پاسخ‌های مناسب و خلاقانه‌ای در لابه‌لای متون تئوریک طراحی شهری در جهت حل مسائل شهری پیش‌بینی شده‌است، مکان را متوجه تصمیمات سطحی و به دور از منطق‌های نظری نموده‌اند.

مروری بر چگونگی کاربرد نظریه‌های مطرح شده‌ی طراحی شهری در شرایط ایران همواره یکی از دغدغه‌های مؤلفان بوده است. تجربیات مؤلفان در حوزه‌ی آکادمیک و پژوهشی حاکی از آن است که امروزه در طراحی و ساماندهی سایت‌های شهری در ایران نکات و ضرورت‌های متنوعی از قبیل: "نگاه الگویی به ساخت شهر"، "ابعاد اجتماعی مکان‌های عمومی"، "نقش فضای باز و منظر در ساخت شهر"، "مدیریت زمین در شهرها"، "رویکردهای اکولوژیک و زیست‌محیطی در شهر"، "زمینه‌گرایی" و "توجه به ارزش‌های تاریخی" مطرح است. این نوشتار با هدف تبیین بخشی از دانش تئوریک کاربردی طراحی شهری در ایران، سعی در بیان نکات و محورهای خلاصه و موجز از هر نظریه دارد. بدیهی است پرداختن عمیق و مرتبط با کلیه بخش‌های مکمل تئوری، خود منابع و کتاب‌های نظری مفصلی را می‌طلبد که از مجال نوشتار حاضر خارج است. همچنین در انتخاب و تدوین نظریه‌های موردنظر، نو بودن نظریه در ایران و نیازمندی جامعه تخصصی به تولید دانش مرتبط با مبانی و اهداف تئوریک آن‌ها مدنظر مؤلفان قرار گرفته‌است. در اینجا ذکر این نکته ضروری است که پرداختن به کلیه‌ی نظریه‌های طراحی شهری در طی نیم قرن گذشته، وظیفه و رسالت اصلی این مجموعه نیست. بلکه این کتاب با هدف قراردادن برخی از این نظریه‌ها و با نیم نگاهی به کاربرد آن‌ها در ایران، دست به انتخاب ۱۳ نظریه‌ی پایه و کاربردی زده است. برخی نظریه‌ها مانند "شهرسازی منظر"، "شهرسازی اکولوژیک" و "طراحی شهری عمودی" جدیدتر بوده و در سطح کشور کمتر بدان‌ها پرداخته شده است.^۱ لذا مؤلفان بر آن‌اند تا با ذکر مطالب هرچند مختصر در مورد این نظریه‌ها، توجه دانشجویان، پژوهشگران و استادان را به اهمیت کاربرد آن‌ها در شرایط ایران جلب نمایند. کتابی که پیش روی شماست حاوی بسیاری از رویکردها و مسائل بین‌المللی و فراگیر حوزه‌ی نظریه‌ی طراحی شهری است. ساختار مطالب کتاب به گونه‌ای تنظیم شده‌است که خواننده با مجموعه‌ی برخی از مهم‌ترین نظریه‌های طراحی شهری که در ایران مورد نیاز بوده و در سطح جامعه‌ی جهانی نیز از مقبولیت و تأثیرگذاری بالایی برخوردارند، آشنا

^۱ جهت آشنایی بیشتر با موضوعات "شهرسازی منظر" و "طراحی شهری عمودی" به مقالات زیر از نویسنده رجوع شود:
الف) فیضی، محسن و سینا رزاقی اصل (۱۳۸۸) شهرسازی منظر: رویکردی نوین در معماری منظر و طراحی شهری، مجله باغ نظر، ش ۱۰.
ب) رزاقی اصل، سینا و دیگران (۱۳۸۹) طراحی شهری عمودی: مفاهیم و الزامات تحقق آن در کلان‌شهر تهران، مجله باغ نظر، ش ۱۳.

شود. مطابق با توضیحات و مبانی مطرح شده در فصل اول کتاب، نظریه‌های کاربردی در ایران در چهار بخش با محوریت نظریه‌های پایه، فضاهای شهری- مکان‌های عمومی، اقتصاد شهری و اکولوژی و توسعه‌ی پایدار ارائه شده‌اند.

استرنبرگ با رویکردی کل‌نگر سعی در ارائه تئوری جامع از طراحی شهری که بر بعد ماهوی تأکید داشته و جنبه‌های رویه‌ای را نیز مدنظر دارد، داشته‌است. "تئوری یک‌پارچه طراحی شهری" از جمله تلاش‌هایی است که نظریه‌پرداز در راستای جامعیت بخشیدن به نظریه طراحی شهری نموده‌است. نظریه‌ی "نوشهرگرایی"^۱ تحولی اساسی در رویکردها و نظریه‌های غالب بر شهرسازی نیمه‌ی دوم قرن بیستم گذاشت. تأثیرات وسیع این نظریه بر فرم و کالبد شهرهای امروزی انکارناپذیر است. پیاده‌مداری، سبزی‌نگی، اجتماع‌پذیری، امنیت، سرزندگی و کیفیاتی از این قبیل بخشی از مهم‌ترین اصولی است که در این نظریه بر آن‌ها تأکید شده‌است. نهضت "پست‌مدرنیسم" در زمینه‌ی شهرسازی نیز همچون سایر رشته‌ها مطرح شد. زمینه‌گرایی، سنت‌گرایی و توجه به ارزش‌های تاریخی در فرم و بافت شهری جزء نکات اساسی در طرح این نظریه، بیان شده‌است. شهرسازی پست‌مدرن رویکردی اجتماعی - مکانی به فضای شهری دارد.

موضوع مکان و نظریه‌ی "مکان‌سازی"^۲ به‌عنوان مسئولیت اصلی طراحی شهری که توسط مؤسسه "پروژه‌هایی برای فضاهای عمومی"^۳ تبیین و ارائه شده‌است، به‌عنوان نخستین نظریه‌ی کلیدی و مورد کاربرد در ایران مطرح شده‌است. شناخت ابعاد و کیفیات اصلی مرتبط با این نظریه امروزه به‌عنوان دستمایه اصلی طراحان شهری محسوب می‌شود. توجه ویژه به مقوله مشارکت مردمی و نقش آن در پیشبرد بهینه‌ی طراحی شهری محور اصلی این نظریه‌است. نظریه‌ی "مکان سوم"^۴ به فضاهای عمومی روزانه اشاره دارد. این نظریه‌ی معطوف به بعد اجتماعی در طراحی شهری بوده و سعی در احیا و نشان دادن ارزش‌های اجتماعی نهفته در این اماکن دارد. بیان نقش دولت و قدرت حاکم در شکل‌دهی به فضاهای شهری در نظریه‌ی "ساختارمند کردن مکان‌ها"^۵ مطرح شده‌است. تعیین نقش متقابل دولت و مردم در مکان‌سازی موردی است که در جامعه‌ی ایران نیازمند بررسی می‌باشد. در نظریه‌ی "شهرسازی روزمره"^۶ که جزء جدیدترین نظریه‌های مطرح شده نیز می‌باشد، تأکید بر جنبه‌های اجتماعی و تولید فضای شهری روزمره در جهت برآورد نیازهای روزانه مردم است. مفهوم زمینه‌گرایی و توجه به بافت موجود مهم‌ترین نکته‌ای است که در نظریه‌ی "شهر

1. New Urbanism
2. Place Making
3. Projects for Public Spaces (PPS)
4. The Third Place Theory
5. Framing Places
6. Everyday Urbanism

کلاژ^۱ از سوی نظریه‌پردازان آن اشاره شد. در این نظریه بر ایحاد زمینه‌ای طراحی شهری تأکید شده است.

نظریه‌ی "اقتصاد سیاسی فضا" برای مقابله با بحران‌های موضوعی شهر و شهرنشینی مورد توجه قرار گرفته و از نیمه‌ی دوم دهه‌ی ۶۰ مطرح شده و بسط یافته است. این دیدگاه فضا را پدیده‌ای قابل تولید که دارای ماهیتی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است می‌داند و بر این باور است که در فرایند تولید، توزیع و مصرف فضا، گروه‌ها و طبقات اجتماعی از اهمیت اساسی برخوردارند. شاید این نظریه را بتوان مهم‌ترین نظریه‌ای که در تعامل اقتصاد و طراحی شهری مطرح است برشمرد.

نظریه‌ی "روستا شهر"^۲ با هدف نزدیکی و تعامل هرچه بهتر شهر و روستا شکل گرفته و سعی در بهبود وضعیت سردرگم حوزه‌های سکونتی میانی دارد. این موضوع؛ یعنی ساماندهی سکونتگاه‌های روستایی حاشیه‌ی شهرهای اصلی جزء یکی از مهم‌ترین برنامه‌های مدیریت شهرهای ایران در سالیان اخیر بوده است. نظریه‌ی "شهرسازی منظر"^۳ رویکردی نوین به مقوله بازنگری در نظام ساخت شهرهای امروزی بر مبنای توجه به عنصر منظر و فضای باز است. این موضوع در شهرسازی مدرن و متأخر ایران رنگ باخته و جای خود را به غلبه‌ی فضاهای پر و ساخته شده داده‌است. در نتیجه‌ی این نگاه، فضاهای باز و عمومی، بازمانده‌ی فضاهای پر و مصنوع قلمداد شده‌اند. نظریه‌ی "طراحی شهری عمودی"^۴ ناظر بر مقوله‌ی کمبود زمین در کلان‌شهرهای امروزی بوده و بر وجوه مدیریت زمین و جهت‌گیری توسعه‌ی عمودی شهر تأکید دارد. تأمل در قرابت این مفهوم با شرایط برخی جوامع امروزی واجد اهمیت است. به تبع رشد و گسترش رویکردها و جنبش‌های زیست‌محیطی و سبز در طراحی شهرها، نظریه‌ی "طراحی شهری و شهرسازی اکولوژیک" که محسن مصطفوی به شکلی ساختارمند سعی در بیان آن دارد، مطرح می‌شود. این نظریه که امروزه طرفداران بسیاری دارد، جزء الزامات توسعه‌ی پایدار در شهرها به‌شمار می‌رود.

سینا رزاقی اصل

فاطمه جم

تابستان ۹۳

-
1. Collage City
 2. Urban Village
 3. Landdcape Urbanism
 4. Vertical Urban Design

فصل اول

دلایل انتخاب نظریه‌ها

یکی از مهم‌ترین اهداف نوشتار حاضر در کنار معرفی برخی از مهم‌ترین نظریه‌های طراحی شهری بین‌المللی و ضرورت شناخت آن‌ها توسط استادان و دانشجویان ایران، دستیابی به برخی از مهم‌ترین نظریه‌های کاربردی در ایران و دسته‌بندی مواضع پایه‌ی تئوریک می‌باشد که در جریان ساخت شهرهای ایران از سودمندی بیشتری برخوردار هستند. برای انتخاب نظریه‌های مورد نظر، دو جریان حرفه‌ای و پژوهشی موجود مدنظر محققان بوده است. از آنجا که شناسایی و دسته‌بندی موضوعات و تأکیدات حرفه‌ای در قالب پروژه‌های حرفه‌ای صورت گرفته در زمینه طراحی شهری، کاری سخت و طاقت فرسا و در مواردی عملاً غیرممکن است، لذا با استناد به مقالات و انتشارات علمی و پژوهشی در زمینه تخصصی طراحی شهری، که به معرفی مهم‌ترین موضوعات مورد نظر استادان و حرفه‌مندان این رشته می‌پردازد، تأکید شده است.

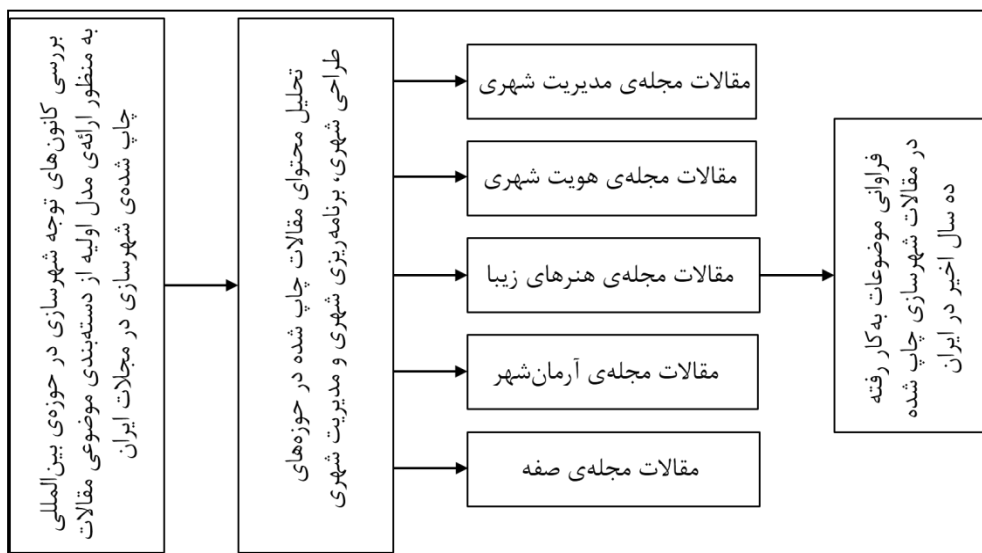
امروزه اهمیت پژوهش و خصوصاً انتشارات پژوهشی و نقش مهم و مؤثر آن در پر کردن فاصله میان تئوری و عمل، خصوصاً در رشته‌ی شهرسازی بسیار روشن است.

مجلات منتشرشده در حوزه‌ی شهرسازی بیانگر میزان رشد علم و جهت‌گیری‌های محققان در سالیان اخیر می‌باشد. در حوزه‌ی شهرسازی تنها چند مجله‌ی علمی و پژوهشی شناخته شده در ایران موجود بوده که در یک دوره‌ی زمانی ۱۰ ساله همین مجلات نقش اساسی در تولید دانش طراحی شهری در ایران داشته‌اند. مرور و بررسی محتوایی و موضوعی این مقالات می‌تواند مشخص نماید که در حوزه‌ی علمی طراحی شهری به چه موضوعاتی بیشتر پرداخته شده است. بررسی موضوع‌شناسی این مقالات به ما کمک می‌کند که دریابیم موضوعات مطرح شده تا چه حد با مشکلات عملی کشور در ارتباط اند و تا چه حد می‌توانند به پر کردن خلاء میان تئوری و عمل کمک نمایند.

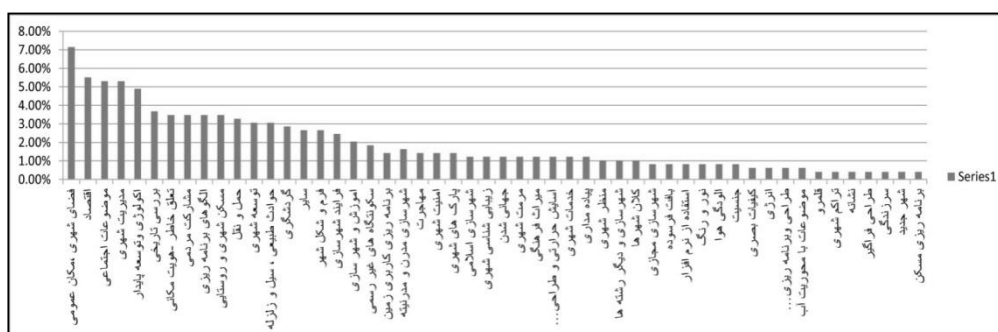
با مراجعه به آرشیو پنج مجله‌ی انتخابی "صفه"، "هنرهای زیبا"، "هویت شهر"، "مدیریت شهری" و "آرمان‌شهر"، که تمامی این مجلات از جمله مجلات پر استناد در حوزه‌ی طراحی و برنامه‌ریزی شهری می‌باشند، تعداد ۴۹۰ مقاله‌ی علمی پژوهشی، در حوزه‌ی طراحی شهری از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ جمع‌آوری شده است (تصویر ۱).

در بررسی‌های انجام شده، تعداد ۲۱ موضوع مرتبط با حوزه‌ی شهرسازی، دارای فراوانی بیشتری نسبت به سایر مضامین و موضوعات بودند. لازم به توضیح است که برخی از دسته‌بندی‌های موضوعی با توجه به مبانی نظری بین‌المللی گفته شده و برخی دیگر با مطالعه‌ی متن مقالات و جای‌گیری آن‌ها در دسته‌های موضوعی مورد کاربرد در شهرسازی

ایران و جهان تبیین شده‌اند. این موضوعات به ترتیب از بیشترین سهم موضوعی به کمترین سهم موضوعی عبارتند از: فضای شهری- مکان عمومی در صدر این جدول و بعد از آن به ترتیب موضوعات اقتصاد شهری، اکولوژی و توسعه پایدار قرار دارند. موضوعات بررسی تاریخی، مدیریت شهری، تعلق خاطر، هویت مکانی، مشارکت مردمی، الگوهای برنامه‌ریزی، مسکن شهری، حمل و نقل شهری، توسعه شهری، حوادث طبیعی- سیل و زلزله، گردشگری، فرم و شکل شهر، فرایند طراحی شهری، آموزش طراحی شهری، سکونتگاه‌های غیررسمی، برنامه‌ریزی کاربری زمین، طراحی شهری مدرن نیز در ادامه لیست مطرح می‌باشند.

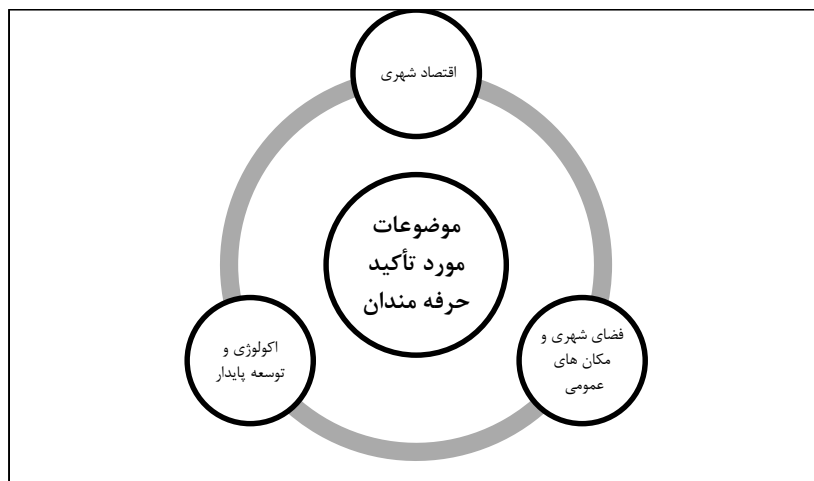


تصویر ۱. مدل مفهومی استخراج موضوعات شهرسازی مورد اشاره در مجلات علمی - پژوهشی ایران (۱۳۹۰-۱۳۸۰ ه.ش) [۱]



تصویر ۲. موضوع‌شناسی مقالات در مجلات پنج‌گانه (منبع: رزاقی اصل، ۱۳۹۲)

لذا براساس مطالعات انجام شده بر روی مقالات علمی و پژوهشی کشور در حوزه‌ی طراحی و برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، طی یک دهه‌ی گذشته، دسته‌بندی موضوعی زیر به‌عنوان اهم موضوعات مورد توجه کارشناسان این حیطه برداشت گردید:



تصویر ۳. موضوعات مورد تأکید حرفه‌مندان در حوزه‌ی شهرسازی، مورد اشاره در مجلات علمی - پژوهشی ایران (۱۳۹۰-۱۳۸۰ ه.ش) (منبع: نگارندگان)

۱. فضاهای شهری و مکان‌های عمومی

مکان‌های عمومی شهری یکی از موضوعات اصلی شهرسازی و به‌طور خاص موضوع اصلی رشته‌ی طراحی شهری به شمار می‌رود. پرداختن به این موضوع همواره یکی از دغدغه‌های این رشته بوده و هست. آن‌ورنز مودون نه زمینه مطالعاتی از نگرانی‌های شهرسازان و به‌طور خاص طراحان شهری را که نیازمند به دانستن آن‌ها هستند، بیان کرده‌است. یکی از این نه زمینه مطالعات مکان است. این مطالعات کمک می‌کند تا معانی خاص، سمبل‌ها و به‌طور کل زمینه‌ی عمیق احساسی محیط ساخته شده و فضای باز وابسته بیرون کشیده شود [۲]. این مطالب همگی بر اهمیت این موضوع و پرداختن به آن در مباحث پژوهشی اشاره دارد. همچنین کارمونا و همکارانش (۲۰۰۳) در مجموعه‌ی مکان‌های عمومی، فضاهای شهری، ابعاد مختلف فضاهای شهری را تشریح نموده و بر آن تأکید ورزیده‌اند. به نظر می‌رسد این مورد در شرایط ایران از آنجا که اقدامات اجرایی و حرفه‌ای مناسبی در سالیان گذشته اتفاق نیفتاده، مورد توجه اندیشمندان و محققان بوده است. البته در چند سال اخیر آن‌هم در سطح کلان‌شهرهای ایران پروژه‌های طراحی فضای عمومی رونق گرفته‌است.

۲. اقتصاد شهری

موضوع پرکاربرد دیگر، اقتصاد و رابطه‌ی آن با شهرسازی است. بسیار روشن و واضح است که طراحی خوب باید رشد اقتصادی را بهبود ببخشد، در نتیجه تمامی رشته‌های طراحی به نوعی با اقتصاد درگیر هستند. برنامه‌ریزی نیز رشته‌ای اقتصاد محور بوده و رابطه‌ی آن با اقتصاد و توجه آن به رشد اقتصادی بسیار روشن است. در کل می‌توان این گونه بیان نمود که تئوری‌های خرد اقتصادی در زمینه‌ی قصور بازار که معمولاً به‌عنوان منبع‌های بالقوه تئوریک برای برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شوند، نمی‌توانند پایه‌ای منطقی برای طراحی شهری تلقی شوند [۳]. لذا شهرسازی نیز به‌عنوان رشته‌ای که هم از درخواست‌های معمارانه و هم به‌طور غیرمنتظره‌ای از بحث‌های اقتصادی در زمینه‌ی نقش طراحان در نظام سرمایه‌داری، بهره می‌برد، کاملاً وابسته به اقتصاد است. این مورد در شرایط ایران به دلیل ساختار منعطف و ریسک‌پذیر اقتصادی‌اش، از اهمیت ویژه‌ای نزد محققان برخوردار بوده و مؤلفه‌های رشد و رونق اقتصادی توسط ابزارهای شهرسازانه مورد تأکید واقع شده‌است.

۳. اکولوژی و توسعه‌ی پایدار

موضوعات و مباحث اکولوژیک و توسعه‌ی پایدار نیز در رده‌بندی‌های بعدی قرار دارند. در این میان موضوعات اکولوژیک و توسعه‌ی پایدار از اهمیت بسیاری برخوردارند. امروزه متخصصان و مدیران حوزه شهرسازی ایران به اهمیت مسائل وابسته به توسعه‌ی پایدار پی برده‌اند. باور این‌که هدف شهرسازی در چارچوب توسعه‌ی پایدار، حفاظت همزمان محیط طبیعی و محیط انسان‌ساخت است، در میان اندیشمندان حوزه‌ی نظر و عمل شکل گرفته‌است. برگزاری همایش‌ها و نشست‌های تخصصی با محوریت موضوعات توسعه‌ی پایدار در سالین اخیر مؤید این مطلب است. بررسی این موضوعات هنگامی سودمند خواهند بود که بتواند به ما در پر کردن هرچه بهتر خلاء میان تئوری و عمل کمک نماید.

دسته‌بندی نظریه‌ها بر مبنای موضوعات سه گانه‌ی مورد تأکید در ایران

بر اساس آنچه در بخش قبل ارائه گردید، در کتاب حاضر نظریه‌ها در قالب چهار بخش مورد بررسی قرار خواهد گرفت:

بخش اول به ارائه‌ی نظریه‌های پایه در حوزه طراحی شهری می‌پردازد. بخش دوم نظریه‌های مرتبط با فضاها و مکان‌های عمومی را بررسی می‌کند، بخش سوم اقتصاد شهری و

بخش چهارم نظریه‌های حوزه‌ی اکولوژی و توسعه‌ی پایدار را در بر می‌گیرد (جدول ۱).

جدول ۱. دسته‌بندی نظریه‌های کاربردی در ایران (منبع: نگارندگان)

طبقه‌بندی	عنوان نظریه	برگردان فارسی عنوان	نظریه پرداز	برگردان فارسی
بایه نظریه‌های پایه	An Integrative Theory of Urban Design	تئوری یک پارچه‌ی طراحی شهری	Ernest Sternberg	ارنست استرنبرگ
	New Urbanism	نوشهرگرایی	Peter Katz	پیتر کتز
فضای شهری و مکان‌های عمومی	Postmodern Urban Design	طراحی شهری پست مدرن	Ellin Nan	نان الین
	Place Making	مدل مکان، مکان‌سازی	David Canter Project for Public Space	دیوید کانتر، گروه pps
	Third place	مکان سوم	Ray Oldenburg	ری اولدنبرگ
	Framing places	ساختارمند کردن مکان	Kim Dovey	کیم داوی
	Everyday Urbanism	شهرسازی روزمره	Margaret Crawford	مارگارت کرافورد
	Collage City	شهر کلاژ	Fred Koetter & Colin Rowe	کالین‌رو و فرد کوتر
	The Spatial political economy	تئوری اقتصاد سیاسی فضایی	Alexander R. Cuthbert	الکساندر کاتبرت
اکولوژی و توسعه‌ی پایدار	Urban Village Theory	روستا-شهر	Herbert Gans	هربرت گنز
	Landscape Urbanism	شهرسازی منظر	Charles Waldheim	چارلز والدheim
	Vertical Urban Design	طراحی شهری عمودی	Ken Yeang	کن یینگ
	Ecological Urbanism	شهرسازی اکولوژیک	Mohsen Mostafavi	محسن مصطفوی